

Grynknollsliresopp (*Squamanita paradoxa*) i Norge

John Bjarne Jordal, 6610 Øksendal. bjjordal@online.no

Innledning

I sin artikkel om slirevæpnerhatt og storsopper som vokser på andre sopper, i forrige nummer av Blekksoppen, omtaler Gro Gulden grynknollsliresopp (*Squamanita paradoxa*) som en art kjent fra Sverige. I virkeligheten er denne arten også kjent fra Norge, med tilsammen 3 funn, så langt undertegnede har oversikt. Arten har da også fått et norsk navn. Alle tre funnene er tidligere publisert, men uten utbredelseskart og mer eller mindre bortgjemt blant en rekke andre arts- og funnoppramsinger, derfor benytter jeg sjansen til en oppsummering her.

Vårt første funn

Det var 27.09.1995 at Geir Gaarder og undertegnede oppsøkte en stor, flott naturbeitemark på sunnmørskysten, Alnes i Giske (nær Ålesund), hvor vi også tidligere hadde gjort mange spennende soppfunn. Undertegnede brukte en del tid på en 10 x 10 meters ruteanalyse for å dokumentere typiske trekk ved vegetasjonen, mens Geir fór over store områder og samlet sopp. Da vi møttes hadde Geir med seg en rar, fargerik sopp som vi aldri hadde sett før. Hatten var lyst gråfiolett med okergule lapper etter velum og gråfiolette tjafser i hattkanten. Stilkens overste del var lyst gråfiolett, mens nedre del (velum) var oransje/okergul og noe grynet eller vortet. Skivene var hvite og utrandete med vertikale årer på sidene, relativt tykke, og med mange småskiver i ytre del. Lukta var syrlig, tydelig

og spesiell. Vi fotograferte soppen, mikroskoperte den, bladde i en rekke soppbøker, men fant ikke noe som lignet. Dette var mystisk! En såpass stor og fargerik sopp som ikke var avbildet noe sted måtte da være virkelig sjelden? Det ble ingen annen råd, vi fikk bare tørke den og bevare den til senere og roligere stunder.

Oppklaringen

En tid senere nevnte jeg dette funnet for Sigmund Sivertsen. Jeg husker ikke helt detaljene, men jeg tror Sigmund bestemte den på strak arm etter muntlig beskrivelse. Jeg tror ikke engang han fikk seg forevist verken bilde eller kollekt. Sigmund fortalte at han hadde funnet denne arten for første gang i Norge 2 år tidligere. Jeg fikk senere låne hans kollekt og laget en beskrivelse av begge funnene som vi puttet inn i en *Agarica*-artikkel om sjeldne sopper i naturbeitemarker (Jordal & Gaarder 1996). I ettertid innser man jo at slike lange artikler med oppramsing av mange arter ikke er så lette å finne frem til for andre som skriver om spesielle enkeltarter senere.

Nytt funn

Så var undertegnede på tur i kulturlandskapet igjen, denne gang i Norddal i 1997. Jeg hadde besøkt en del lokaliteter over hele kommunen om sommeren, og tok en høsttur i september for å sjekke soppfloraen på dem som hadde sett mest lovende ut. Rellingsetra i munningen av

Grynknollsliresopp (Squamanita paradoxa) fra naturbeitemark på Alnes i Giske (M&R), 27.9.95. Likheten med okergul grynhatt i nedre del av stilken er ikke så vanskelig å se. Foto: Jon Bjarne Jordal ©.

Dyrdalen var et slikt lovende sted. Dette er et større seterområde som beites av både sauer og storfe, og har et godt beitetrykk. Det første jeg fant da jeg kom ut av bilen var flere grynknollsliresopper som sto blant okergule grynhatter og beitende kviger i beitemark nær parkeringsplassen. Dette funnet er omtalt i en forvaltningsrettet rapport utgitt av fylkesmannen i Møre og Romsdal (Jordal & Gaarder 1998).

Mer om arten

De som ønsker flere detaljer om nærstående arter, mikroskopiske karakterer, utbredelse, økologi og forekomst, kan kikke i Agarica-artikkelen (Jordal & Gaarder 1996) eller lese Stridvall & Stridvall (1994). Der vil man også finne flere litteraturreferanser. Det er snakk om bare rundt 15 – 20 publiserte funn i hele Europa. Grynknollsliresopp synes helt klart å være en inntrenger og okkupant, en parasitt på okergul grynhatt (*Cystoderma amianthinum*). Undertegnede har sammen med Geir Gaarder m.fl. notert okergul grynhatt fra 340 beitemarkslokaliteter, mens vi altså fant grynknollsliresoppen på bare 2 av disse (dvs 0,6%). Okergul grynhatt er jo en meget vanlig art særlig i moserik grasmark, så hvorfor grynknollsliresoppen er så sjelden er en ting det er nærliggende å spekulere over.

Står ikke på rødlista

Grynknollsliresoppen er ikke oppført på den norske rødlista fordi man vurderte det som dårlig dokumentert at den var truet. Beitemarkene der den okergule grynhatten er vanlig, er riktignok i tilbakegang, men grynhatter kan man jo finne andre steder, til og med i hogstfelt hvor Sigmund gjorde det første funnet. Grynknollsliresoppen står oppført på flere lands rødlistor, bl.a. i Sverige og Danmark, begrunnet med at artens voksesteder er på retur. Hvis man skal revurdere den norske lista, kunne man jo også ta en ny vurdering av grynknollsliresoppen. Bestandsstørrelsen ut fra synlige fruktleger synes i hvert fall ikke å være mye å skryte av.

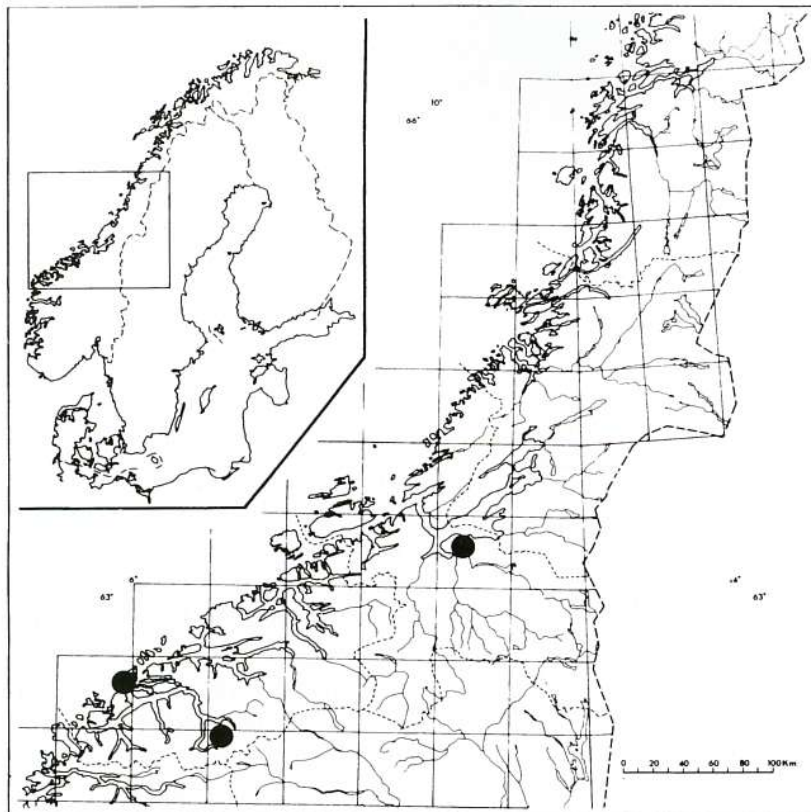
Funndata:

- Møre og R.: Giske, Godøya, Alnes, østre del, kartblad 1119 I Ålesund, LQ 44 31, ca 30 m o.h., 27091995, i treløs, grasrik beitemark med bl.a. okergul grynhatt, leg. Geir Gaarder, det. Sigmund Sivertsen og John Bjarne Jordal (O).
- Møre og R.: Norddal, Rellingsetra i Dyrdalen, like ved parkeringsplassen, kartblad 1319 III Tafjord, MQ 086 012, ca. 540 m o.h., 12091997, i treløs og grasrik beitemark med bl.a. okergul grynhatt, leg. & det. John Bjarne Jordal (O).
- Sør-Tr.: Trondheim, nord for Lidarende, kartblad 1621 IV, NR. 77 25, ca. 190 m

o.h., i granskog, foryngelsesfelt, blant mose og gras 11091993, leg. & det: Sigmund Sivertsen (TRH).

Referanser:

- Gulden, Gro, 2001: Slirevæpnerhatt (*Rhodocybe stangliana*) funnet for andre gang i Norge og noe om storsopper som vokser på andre sopper. **Blekkoppen** 28 82:19-23.
- Jordal, J.B. & Gaarder, G., 1998: Biologiske undersøkingar i kulturlandskapet i Møre og Romsdal i 1997-98. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Landbruksavd. **Rapport nr. 2-98**. 117 s.
- Stridvall, L. & Stridvall, A., 1994: Slåttet *Squamanita* Imbach i Sverige. **Jordstjärnan** 15 (1):24-37.

Den kjente utbredelsen av grynknollsliresopp (*S. paradoxa*) i Norge.